

Jerzy Jarowiecki

Czterdziestolecie pracy zawodowej i naukowej Profesora Józefa Szockiego

Profesor Józef Szocki jest wrocławianinem z wyboru, krakowianinem z racji zatrudnienia i pracy zawodowej. Pochodzi z Podlasia, gdzie spędził dzieciństwo i młodość. Należy do tej generacji Polaków, która przemieściła się na odzyskane ziemie zachodnie i północne, znajdując tam swoją szansę życiową. Mimo nadmiernego obciążenia obowiązkami pedagogicznymi i bibliotecznymi, łączył stale pracę zawodową z działalnością naukową.

Nauka szkolna, pierwsza praca zawodowa i studia wyższe

Józef Szocki urodził się 17 sierpnia 1931 roku we wsi Grodziszczany, w powiecie sokólskim. Charakterystyczne dla tych terenów było mieszanie się kultur: polskiej, białoruskiej, żydowskiej i litewskiej, a także różnych religii, głównie katolickiej, prawosławnej i judaistycznej. Powodowało to, że ludzie tam żyjący byli stale otwarci na innych, tolerancyjni, ciekawi świata.

Uczył się w szkole podstawowej w pobliskim Różanymstoku. Po wybuchu drugiej wojny światowej i zagarnięciu przez ZSRR polskich ziem wschodnich, w tym również Podlasia, naukę kontynuował w szkole podstawowej z językiem rosyjskim jako obowiązkowym. Następnie po zajęciu tych terenów przez Niemców i zamknięciu przez nich wszystkich szkół uczył się na tajnych kompletach (właściwie u swych wujków). W latach 1945–1950 ukończył eksternistycznie prywatne liceum, prowadzone przez salezjanów w Różanymstoku.

Po zdaniu matury w 1950 r. podjął starania o przyjęcie na studia polonistyczne w Uniwersytecie Warszawskim. Niestety, nie został dopuszczony nawet do egzaminu wstępnego, a Uczelnia jako przyczynę podała brak miejsc (Należy sądzić, że powodem było raczej ukończenie przezeń liceum ideowo obcego wobec ówczesne-

go systemu politycznego – liceum zostało w 1951 r. zlikwidowane przez Kuratorium Okręgu Szkolnego w Białymstoku).

Od 1 października 1950 roku rozpoczął pracę jako nauczyciel niekwalifikowany w szkole podstawowej w Górcze, w powiecie sokólskim. Obarczono go też dodatkowymi zajęciami: obok obowiązków nauczyciela w szkole powierzono mu podobne w szkole podstawowej dla dorosłych i prowadzenie kursu dla analfabetów zamieszkałych w pobliskich wsiach. Zorganizował niebawem i prowadził bibliotekę szkolną w tych placówkach oświatowych. Była to trudna próba dorosłości i kompetencji, którą przeszedł z powodzeniem. Wprawdzie praca pedagoga trwała tylko jeden rok szkolny, jednakże miała wpływ na całe zawodowe życie. Praca pedagoga i bibliotekarza stała się jego profesją.

W 1951 r. rozpoczął studia polonistyczne w Uniwersytecie Wrocławskim, uczęszczając dodatkowo na wykłady z zakresu historii sztuki. Zetknął się z wybitnymi wykładowcami, którzy wywarli niewątpliwie korzystny na niego wpływ; byli nimi profesorowie: Tadeusz Mikulski (znakomity znawca polskiej literatury oświeceniowej), Władysław Floryan (historyk literatury powszechnej i wyśmienity edytor), Jan Kott (historyk literatury i kultury), Jerzy Morelowski (historyk sztuki), Stanisław Bąk (językoznawca) i Roman Hek (błyskotliwy historyk). Na ich wykładach nie tylko zapoznawał się z arkanami wiedzy tych uczonych, lecz poznawał podstawowe metody badawcze z zakresu poszczególnych dyscyplin literaturoznawstwa, bibliografii (głównie literackiej), kultury języka, historii. Na seminarium profesora Mikulskiego napisał pracę magisterską pt. *Recepcja twórczości Jana Kochanowskiego w Oświeceniu*.

Zainteresowania badawcze do roku 1980

Dzięki Tadeuszowi Mikulskiemu udało się Józefowi Szockiemu zdobyć umiejętności badań nad odbiorem społecznym literatury. Pogłębiał je na seminarium doktoranckim zasłużonego bibliotekarza i wybitnego uczonego, profesora Antoniego Knota, darząc główną uwagę problemy literaturoznawstwa i bibliotekoznawstwa (szeroko rozumianego). Łączył często wiedzę z zakresu tych dwu dyscyplin, zajmując się czytelnictwem różnych grup społecznych, recepcją literatury pięknej oraz kulturą literacką. W kręgu tych doświadczeń i w wyniku prowadzonych badań zrodziły się pierwsze publikacje naukowe, uwieńczone rozprawą doktorską pt. *Czytelnictwo literatury pięknej wśród dorosłych mieszkańców Wrocławia w 1963 roku (na przykładzie powszechnych bibliotek publicznych)*. Na jej podstawie Rada Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego w dniu 7 marca 1967 roku nadała mu stopień doktora nauk humanistycznych. Zmodyfikowana praca doktorska ukazała się drukiem w 1968 r. pt. *Czytelnictwo i lektura ludzi dorosłych* pod patronatem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego w serii “Śląskie Prace Bibliograficzne i Biblioteczne”. Miała znaczące walory dydaktyczno-wychowawcze. Poszukiwania

badawcze autora były realizowane na początku lat sześćdziesiątych, a więc wówczas, gdy ukazało się już kilka znaczących prac na temat czytelnictwa. Józef Szocki, mając wykształcenie filologiczne i pedagogiczne, także biblioteczne (zdobył je, odbywając naukę i zdając pozytywnie egzamin na Państwowych Kursach Korespondencyjnego Kształcenia Bibliotekarzy w Warszawie), przyjął pedagogikę biblioteczną – jako podstawę teoretyczną. Wychodził z założenia, że biblioteka jako środowisko wychowawcze może, opierając się na obiektywnych potrzebach oświatowych czytelników, kształtować ich zainteresowania oraz postawy za pomocą książki i metod pracy sobie właściwych stymulować, organizować a także wspomagać rozwój intelektualny i wychowawczy czytelników. W pracy tej szeroko ukazano uwarunkowania czytelnicze, m.in. zwrócono uwagę na wpływy, jakie mają na czytelnictwo literatury pięknej środki masowego przekazu, cechy osobnicze, kontakty międzyludzkie i niektóre elementy budowy książki, a także pewne cechy demograficzne, zawodowe i społeczne czytelników.

Ostatnia kategoria problemów podjęta w tej pracy wyraziła się w próbie typologii czytelników w zależności od stosunku do treści dzieła literackiego. Wyodrębniono ich trzy kategorie: 1) poszukujących w literaturze pięknej wartości moralnych, zawodowych, intelektualnych, 2) traktujących książkę jako rozrywkę i formę odpoczynku oraz 3) poszukujących w książce w jednakowym stopniu rozrywki i wielu innych wartości.

Pokłosiem badań związanych z pisaniem pracy doktorskiej było też obszerniejsze studium pt. *Spoleczna recepcja literatury pięknej na przykładzie bibliotek publicznych Wrocławia* ("Rocznik Wrocławski", 1967). W zakończeniu tej publikacji autor stwierdza: "Z przytoczonych danych badawczych wyłaniają się pewne cechy wzoru osobowego czytelnika, ku któremu prowadzi współczesna nam ewolucja kulturalna. Jest to człowiek powodujący się w swych zainteresowaniach czytelniczych, mimo szeregu niekonsekwencji, dużą ciekawością intelektualną, dużą dozą intelektualnego namysłu, bardziej rozumowym ujmowaniem świata. Ten modelowy czytelnik stanowi typ człowieka angażujący się silnie w życie społeczne i przypisujący wymogom tego życia prymat nad sprawami osobistymi".

J. Szocki, pracując w bibliotekach i innych instytucjach, nie zaniedbywał poszukiwań twórczych, którym dawał wyraz w licznych publikacjach na łamach periodyków fachowych i naukowych. Część z nich miała charakter wyraźnie pedagogiczny: dotyczyła funkcji bibliotek, problemów czytelnictwa, inne wyrosły z doświadczeń zawodowych (głównie bibliotecznych), wreszcie niektóre miały charakter popularnonaukowy. Zamieszczane były w "Kwartalniku Pedagogicznym", "Życiu Szkoły", "Nowej Szkole", "Kulturze i Życiu", "Polonistyce", "Kwartalniku Nauczyciela Opolskiego", "Oświacie i Wychowaniu", "Poradniku Bibliotekarza", "Bibliotekarzu" i "Materiałach Metodycznych".

Do roku 1980 opublikował 94 prace (studia, artykuły, recenzje i in.). Dotyczyły one organizacji upowszechniania książki w bibliotekach publicznych, dydaktycznych funkcji książnic, roli bibliotek publicznych w procesie samokształcenia, zna-

czenia książki na tle kultury masowej, rozwijania czytelnictwa w różnych typach bibliotek (głównie publicznych, szkolnych i pedagogicznych) i wśród młodzieży szkolnej, studentów, dorosłych mieszkańców wsi i miast, działalności informacyjnej bibliotek i in.

Pracując w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych we Wrocławiu, opublikował cztery książki dotyczące biblioteki jako instytucji kulturalno-oświatowej w środowisku, a mianowicie: *Biblioteki publiczne Dolnego Śląska w systemie oświaty i kultury 1945–1974* (1981), *Biblioteka w procesie rewalidacji dzieci niepełnosprawnych* (1985), *Biblioteki szkolne Polski na tle przeobrażeń oświatowych w latach 1918–1985* (1987), *Książka w procesie współczesnej edukacji szkolnej. Problemy wybrane* (1989).

Książka *Biblioteki publiczne Dolnego Śląska w systemie oświaty i kultury* miała charakter częściowo popularyzatorski i metodyczny a częściowo naukowo-badawczy. Między innymi zawierała bogate informacje, oparte na nie publikowanych materiałach urzędowych i własnych badaniach, dotyczących polityki gromadzenia i udostępniania zbiorów, a zwłaszcza recepcji czytelniczej utworów literackich i nieliterackich. Natomiast w pracy *Biblioteka w procesie rewalidacji dzieci niepełnosprawnych* Szocki zajął się aktualnym stanem czytelnictwa dzieci z odchyleniami rozwojowymi. Przybliżył czytelnikowi problemy bibliotek szpitalnych i innych, gromadzących zbiory dla dzieci niepełnosprawnych, omówił zasady, na których – jego zdaniem – opierać się powinna praca bibliotekarza z czytelnikiem poszkodowanym na zdrowiu. Zaprezentował także przykłady praktycznej działalności bibliotek w zakresie popularyzacji czytelnictwa wśród tej grupy społecznej. Wynikami tych badań potwierdził, iż kształtowanie nawyków czytania u małych dzieci sprzyja rozwijaniu kultury czytania w przyszłości, skłania do poszukiwania w książce pomocy w rozwiązywaniu problemów życiowych, wzbogacaniu doświadczeń intelektualnych. Pozwala też na przełamanie poczucia odmienności oraz na kształcenie kultury języka, rozwijanie myślenia abstrakcyjnego. W książce znalazły się interesujące uwagi dotyczące lektur polecanych dzieciom niepełnosprawnym, przydatnym chorych osobom w zależności od stopnia i rodzaju schorzenia.

Książka *Biblioteki szkolne Polski na tle przeobrażeń oświatowych w latach 1918–1985* w sposób istotny pogłębiła ówczesną wiedzę o strukturach, metodach i mechanizmach funkcjonowania tych placówek w dość dużej perspektywie czasowej. Znalazły się w niej uwagi o zbiorach, o czytelnikach, warunkach lokalowych i modelu biblioteki szkolnej, jaki kształtował się w okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz po II wojnie światowej. Sporo miejsca poświęcono kształceniu, doksztalcaniu i doskonaleniu nauczycieli bibliotekarzy w latach 1945–1981 i 1982–1985.

Publikacja *Książka w procesie współczesnej edukacji szkolnej* zawiera wiele rozważań teoretycznych oraz wyniki badań empirycznych. Zrozumienie roli książki i czytelnictwa jako ważnego składnika procesu dydaktycznego stało się podstawowym założeniem tej pracy, przynoszącej miejscami nowe, ważne poznawczo kon-

statacje. W oparciu o wyniki badań autor stwierdził, iż czytelnictwo książki – mimo konkurencji różnych form spędzania czasu wolnego – pozostaje nadal ważnym czynnikiem rozwoju intelektualnego dzieci i młodzieży.

Prace naukowo-badawcze w latach 1981-1994

Józef Szocki w tym okresie opublikował 148 dalszych prac. Ogłaszał je w ważnych periodykach naukowych, wydawanych przez Polską Akademię Nauk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Bibliotekę Narodową. Godne uwagi są artykuły drukowane na łamach „Roczników Bibliotecznych”, „Kultury i Społeczeństwa”, „Ruchu Literackiego”, „Rocznika Biblioteki Narodowej”, „Przeglądu Humanistycznego”, „Ze skarbca kultury”, „Litterariów”, „Przeglądu Historyczno-Oświatowego”, „Przeglądu Wschodniego”. Wiele z tych publikacji cytowanych jest w piśmiennictwie naukowym.

W 1994 roku ogłosił rozprawę habilitacyjną pt. *Literatura popularna dla ludu (na przykładzie «Wydawnictwa Ludowego» 1882–1920)*. Dotyczy ona problemu komunikacji czytelniczej, tj. takiego typu komunikacji, który realizuje się przez procesy czytelnicze, a więc procesy, jakie zachodzą w zespole instytucji związanych z produkcją, udostępnianiem i upowszechnianiem tekstów a odbiorem i zbiorowością czytelniczą. Literaturę popularną dla ludu pojmuje autor jako twórczość piśmienniczą pisarzy wykształconych, przeznaczoną dla odbiorcy ludowego, podporządkowaną idei szerzenia wśród ludu określonych wzorców kultury i oświaty, realizującą zadania wychowawcze, narodowo-patriotyczne, religijne i społeczne. Złożoność tej problematyki analizował na przykładzie działalności edytorskiej Komitetu Wydawnictwa Dziełek Ludowych w ramach serii «Wydawnictwo Ludowe» 1882–1920. Uważna krytyczna analiza dostępnego w tym względzie materiału źródłowego umożliwiła autorowi poznanie genezy i funkcjonowania tej serii, dokonanie przeglądu jej repertuaru wydawniczego, połączonego z próbą klasyfikacji tekstów opublikowanych w jej polskiej wersji (była także ukraińska), również ustalenia dotyczącego zespołu redaktorsko-autorskiego. Do trwałych i znaczących zarazem osiągnięć badawczych można zaliczyć też sporządzony przez autora wykaz książek opublikowanych w tej serii. O warsztacie badawczym świadczyć może rozległa baza źródłowa i materiałowa wykorzystana w pracy oraz dobra znajomość źródeł bibliograficznych.

Na podstawie tej pracy Rada Wydziału Humanistycznego Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie nadała Józefowi Szockiemu w dniu 7 kwietnia 1995 r. stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa (specjalność: kultura literacka).

Dorobek twórczy i publikacyjny w okresie 1995–2001

Uzyskanie stopnia naukowego doktora habilitowanego przez J. Szockiego zawoocowało spotęgowaniem jego działalności badawczej, poszerzeniem obszarów zainteresowań naukowych. Nadal pozostał wierny problematyce bibliotekoznawstwa, wzbogacając ją tematami z zakresu literaturoznawstwa oraz dziejów prasy, podejmował też sprawy bibliotek szkolnych i edukacji nauczycieli–bibliotekarzy. W latach 1995–2001 opublikował 79 rozpraw i artykułów oraz dwie książki.

Szczególne miejsce wśród tych publikacji zajęły prace wyrosłe z jego zainteresowań księgozbiorami domowymi. Powstały liczne rozprawy poświęcone kolekcjom domowym, książki i literaturze popularnej dla ludu. Do ważniejszych należą: *Księgozbiór Wiktora Baworowskiego – lwowskiego kolekcjonera i fundatora biblioteki*; *Arcydziela literatury polskiej i światowej w księgozbiorach domowych okresu zaborów (na przykładach)*; *Księgozbiory domowe ziemian, inteligencji i chłopów*

w okresie zaborów. Zdaniem badacza księgozbiory domowe były próbą intelektualnej asymilacji tych wszystkich publikacji, które stanowiły najistotniejsze osiągnięcia w poszczególnych dziedzinach wiedzy i życia. Różnorodność tematyczna (książki znajdujące się w nich dotyczyły wielu zagadnień i należały do licznych dziedzin wiedzy) stanowiła potwierdzenie różnorodności zainteresowań czytelniczych ich właścicieli. Kolekcje te – jego zdaniem – można interpretować jako swoisty kanon lekturowy szlachcica, inteligenta, czasem i chłopca.

Z badań nad księgozbiorami domowymi powstały dwie ważne książki. Pierwsza z nich to *Domowy świat książek. Wybrane księgozbiory polskie w XIX wieku* (2000 r.). Stanowi ona istotne wzbogacenie wiedzy o polskich kolekcjach domowych XIX stulecia, a także o życiu intelektualnym w Polsce w tamtych czasach. Zaletą tego opracowania jest ujawnienie zawartości tych zbiorów. Wykorzystano w nim wieloraki materiał gromadzony różnymi metodami przez wiele lat. Posługiwano się głównie zachowanymi katalogami i inwentarzami. Zawarte w książce studia można podzielić na trzy grupy tematyczne. Pierwsza dotyczy określonych księgozbiorów domowych (Józefa Szujskiego, Jana Kantego Podoleckiego i Józefa Przyborowskiego), druga zawiera porównania kolekcji znajdujących się w posiadaniu niektórych przedstawicieli szlachty (Ignacego Łosia, Stanisława Starzy Wronowskiego) i inteligencji (Józefa Dobka Dzierzkowskiego, Józefa Ignacego Kraszewskiego), wreszcie trzecia stanowi rozważania nad wykorzystaniem określonego zbioru (Kornela Ujejskiego) do zorganizowania czytelni dla ludu i jego funkcjonowaniem w obiegu czytelniczym. Książka ta może zostać potraktowana jako przykład ujęcia interdyscyplinarnego: krzyżują się w niej bowiem postawy badacza bibliologa, historyka książki, literaturoznawcy, historyka oświaty i wychowania czy socjologii czytelnictwa i teorii komunikacji społecznej.

Następna książka tego autora to *Księgozbiory domowe w Galicji wschodniej 1772–1918* (2001 r.). Jest to pierwsza próba całościowego ogarnięcia problematyki

księgozbiorów domowych w Galicji wschodniej w okresie zaborów. Zawiera bogate informacje o życiu społecznym, gospodarczym i kulturze jednego z najważniejszych w przeszłości dla Polski regionu ze Lwowem jako swoim centrum administracyjnym. W podsumowaniu autor stwierdził, że księgozbiory domowe były nie tylko wyrazem statusu społecznego, lecz także ułatwiały uprawianie zawodu, zwłaszcza nauczycielom akademickim, pedagogom, lekarzom itp. Stanowiły też przejaw mecenasowania kulturze narodowej – głównie u ziemian. Stawały się czynnikiem integrującym, bez względu na dzielące granice zaborów, a dzieła w nich znajdujące się stanowią świadectwo więzi z kulturą Europy zachodniej i innych krajów.

W kręgu zainteresowań literaturoznawczych zrodziły się m.in. interesujące artykuły dotyczące Marii Konopnickiej (*Dzieje wydawnicze twórczości Marii Konopnickiej w okresie zaborów: 1875–1914*) oraz Henryka Sienkiewicza (*Utwory Henryka Sienkiewicza w procesie edukacji polonistycznej: okres międzywojenny i współczesność*) oraz *Literatury popularnej w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*. Zajmował się też wybranymi zagadnieniami z historii prasy, publikując m.in. artykuły: *Polska prasa dla ludu i prasa ludowa w XIX i na początku XX wieku* oraz *Prasa dla dzieci i młodzieży: czytelnictwo i funkcje*. Kontynuował też badania związane z funkcjonowaniem bibliotek szkolnych w okresie zmian oświatowych w okresie transformacji ustrojowej (m.in. napisał: *Z zagadnień kształtowania się księgozbiorów szkół podstawowych, Reforma systemu edukacji a zadania bibliotek szkolnych i potrzeby w zakresie kształcenia licencjackiego i magisterskiego*).

Bibliografia publikacji Józefa Szockiego, licząca około 330 pozycji, ukazuje wielość zainteresowań badawczych. Pasjonowały go przede wszystkim zagadnienia funkcjonowania społecznego książki, szczególnie literatury pięknej, w ostatnich zaś latach też prasy. Rozprawy, artykuły i książki J. Szockiego oparte na bogatym materiale źródłowym, rzetelnie udokumentowane adresowane są do różnego kręgu czytelników, nie tylko specjalistów. Mnogość stosowanych metod poszerza dociekania badawcze autora, który wniósł do obiegu naukowego wiele ważnych informacji, wzbogacając znacząco istniejący stan wiedzy.

Udział w życiu naukowym

Profesor Józef Szocki aktywnie uczestniczył przez wiele lat w naukowym środowisku pozauczelnianym. Wielokrotnie brał udział w konferencjach, sympozjach międzynarodowych i krajowych, występując na nich z referatami i komunikatami. Ze spotkań o charakterze międzynarodowym odnotować wypadnie udział w kilku, a mianowicie:

— w dniach 8–10 czerwca 1974 r. w Warszawie wygłosił na międzynarodowym sympozjum nt. “Szkola i edukacja permanentna”, zorganizowanym przez Ministerstwa Oświaty i Wychowania, Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Komitet Nauk Pedagogicznych PAN komunikat pt. *Rola i zadania bibliotek publicznych*

w realizacji założeń kształcenia ustawicznego. Akcentował potrzebę bacznego zwrócenia uwagi w nauce i praktyce pedagogicznej na te placówki, które ze swej istoty przyczyniają się stale do kontynuowania przez czytelników edukacji permanentnej;

— w dniach 29 kwietnia – 1 maja 1966 r. w Krakowie na polsko-ukraińskiej konferencji naukowej nt. “Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura” mówił *O księgozbiorze Wiktora Baworowskiego – lwowskiego kolekcjonera i fundatora biblioteki*. Przypomnił, że obok Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich powstała we Lwowie druga, w zasadzie nowa pod względem wartości dokumentalnej zbiorów, ksiąznica – dzięki pasji kolekcjonerskiej i ofiarności tego właściciela. Większość jego księgozbioru znajduje się obecnie w Bibliotece im. W. Stefanyka we Lwowie;

— w dniach 10–12 czerwca 1996 r. na międzynarodowej konferencji naukowej pn. “Polska i Ukraina po II wojnie światowej” w Rzeszowie zaprezentował referat *Książka, czasopismo i biblioteki w Krakowie i Lwowie w XIX i XX w. jako przedmiot aktualnych zainteresowań polskich i ukraińskich księgoznawców*;

— w dniach 27 sierpnia – 2 września 1998 r. na międzynarodowym kongresie slawistów w Krakowie przedstawił referat pt. *Literatura popularna w II połowie XIX i na początku XX wieku: dzieła, gatunki i kody*. Podkreślał, że intencjonalnie była tworzona dla chłopów przez warstwy wykształcone – służyła podnoszeniu oświaty wiejskiej na wyższy poziom. Miała ona duże znaczenie dla kultury narodowej i to w czasach szczególnie trudnych dla kraju, w okresie zaborów. Udowadniał, że posługiwała się różnymi kodami i gatunkami sobie właściwymi, co wcale jej nie dyskredytuje wobec literatury elitarnej, albowiem każda z nich podporządkowana jest odmiennej poetyce.

Na krajowych konferencjach (blisko 40) wypowiadał się przede wszystkim na temat roli bibliotek publicznych, szkolnych, czytelnictwa i recepcji literatury. Tak np. *O społecznej roli bibliotek publicznych Dolnego Śląska w latach 1945–1974* mówił na sesji naukowej, zorganizowanej w 500-lecie polskiego słowa drukowanego przez Uniwersytet Wrocławski 9 października 1975 roku; *Czytelnictwo literatury pięknej na przykładzie bibliotek publicznych na Dolnym Śląsku* było tematem jego wystąpienia na sesji literackiej pn. “Dolnośląskie Dni Literatury”, zorganizowanej przez Związek Literatów Polskich, Wojewódzką Radę Związków Zawodowych oraz Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną we Wrocławiu w dniu 22 listopada 1969 r.; referat *O bibliotekach szkolnych w perspektywie szkoły dziesięcioletniej i kształcenia ustawicznego* wygłosił 9 marca 1979 r. na konferencji Komisji Bibliologicznej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Często wypowiadał się na temat biblioterapii; *Funkcja biblioterapeutyczna lektury* to temat referatu zaprezentowanego na sympozjum zorganizowanym przez Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Cieplicach Zdroju w dniach 18–20 marca 1975 r. J. Szocki zwrócił uwagę na takie właściwości czytanych tekstów, jak te, że mogą budzić nadzieję na poprawę zdrowia, absorbują w trakcie czytania uwagę chorego i odwracają jego myśli od gnębiących go lęków przed zabiegami, kalectwem, śmiercią, przeciwdziałają nudzie i wypełniają czas pożyteczną treścią; zaś o *Rodzinie jako środo-*

wisku czytelnictwem wygłosił referat na sesji naukowej Dolnośląskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego i Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego w 1976 r. *Istotą biblioterapii z punktu widzenia psychologii* zajmował się w wystąpieniu na sesji naukowej Akademii Muzycznej we Wrocławiu 19 października 1989 r.

Uczestnicząc w kształceniu kadr bibliotecznych omawiał problem unowocześniania procesu dydaktycznego, czemu dawał wyraz w konferencjach naukowo-metodycznych Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich przy Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Edukacji Narodowej w Krakowie. *O nowych ideach w akademickim kształceniu bibliotekarzy* mówił na konferencji nt. "Nauczyciel bibliotekarz – przygotowanie do zawodu" w Krakowie (7–8 listopada 1996), a o reformie edukacji narodowej i zadaniach w zakresie kształcenia licencjackiego i magisterskiego na podobnej, dotyczącej studiów 2-stopniowych i systemu punktów akredytacyjnych (16–17 listopada 1998).

W wielu referatach dawał wyraz swym zainteresowaniom literaturoznawczym, np.: *Dzieje wydawnicze Marii Konopnickiej w okresie zaborów (1875–1914)* stały się przedmiotem wystąpienia na konferencji nt. "Maria Konopnicka w świetle nowych odczytań" w Krakowie 13 listopada 1995; *Teksty religijne adaptowane do literatury popularnej dla ludu (na przykładzie "Wydawnictwa Ludowego" 1882–1920* to tytuł referatu na konferencji nt. "Literatura a liturgia" w Uniwersytecie Łódzkim 14–17 maja 1996 r. Prezentował też *Literaturę popularną dla ludu z przełomu XIX i XX w. na przykładzie lwowskich serii wydawniczych «Macierz Polska» i «Wydawnictwo Ludowe»* na ogólnopolskiej konferencji nt. "Książki, czasopisma, biblioteki Krakowa i Lwowa XIX–XX wieku" w Krakowie (4–5 listopada 1997), zaś na ogólnokrajowym kongresie historyków wsi i ruchu ludowego w Rzeszowie (1–3 czerwca 1995) przedstawił referat *Adaptacja klasyki narodowej do literatury popularnej dla ludu (na przykładzie «Wydawnictwa Ludowego» i «Macierzy Polskiej»)*.

Ważniejsze osiągnięcia w pracy zawodowej

Józef Szocki jeszcze przed ukończeniem studiów rozpoczął pracę (1 maja – 30 października 1955 r.) jako instruktor w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej we Wrocławiu. Zaangażował się w proces doskonalenia zawodowego bibliotekarzy. Na kursach organizowanych przez WBP prowadził zajęcia dydaktyczne o problemach warsztatowych i organizacji bibliotek, a przede wszystkim o gromadzeniu, opracowaniu i udostępnianiu zbiorów. 1 listopada 1955 r. awansował na stanowisko inspektora, w niedługim czasie na starszego inspektora w Samodzielnym Referacie Bibliotek Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu. W czasie pracy na tym stanowisku należał do inicjatorów rozwoju sieci i modernizacji wielu bibliotek, głównie na wsi i w małych miasteczkach. Organizował na Dolnym Śląsku przez szereg lat ogólnokrajowy konkurs "Wieś czyta", w wyniku którego następo-

wał wyraźny postęp w czytelnictwie. Przyczynił się waleśnie do powstania szerokiej sieci punktów bibliotecznych na wsi i mieście. W okresie przemian po 1956 r. włączył się aktywnie w rozwój ruchu społeczno-kulturalnego. Był współorganizatorem Dolnośląskiego Towarzystwa Oświatowego (obecnie działającego jako Dolnośląskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe), którego został honorowym członkiem.

W związku z reorganizacją zarządzania bibliotekami publicznymi, J. Szocki przeszedł 1 października 1958 do pracy w Dzielnicowej Bibliotece Publicznej Wrocław-Krzyki jako jej kierownik. W okresie do 1968 r. udało się mu zorganizować siedem filii, dwie czytelnie, 12 punktów bibliotecznych, powiększyć księgozbiory o ponad 40 tysięcy tomów, przysporzyć 8,5 tysiąca nowych czytelników. 1 czerwca 1968 r. został powołany na stanowisko dyrektora WiMBP. Był nim do 30 listopada 1976. Zainicjował kapitalny remont tej instytucji, wraz z całym zespołem pracowniczym (zastępca dyrektora, kierownicy działów, instruktorzy i in.) aranżował jej wygląd i rozmieszczenie powierzchni wewnętrznej, doprowadził do znacznego powiększenia księgozbioru, zwłaszcza jego części naukowej. Inicjował budowę nowoczesnych na owe czasy gmachów dla powiatowych bibliotek w Wołowie, Trzebnicy

i Górze Śląskiej. Ciągłe zabiegał o modernizację wielu mniejszych placówek, zwłaszcza na wsi. Przyczynił się do powstania w niektórych bibliotekach czytelnicy z księgozbiorem naukowym, przydatnych dla miejscowej inteligencji. Tworzył tzw. działy regionalne w księżnicach powiatowych, gromadzące i udostępniające wydawnictwa i dokumenty życia społecznego, dotyczące okolicznych miejscowości. Organizował wspólnie z Wojewódzką Radą Związków Zawodowych biblioteki związkowe, które odegrały dużą rolę w rozwoju czytelnictwa w środowiskach robotniczych i inteligenckich na Dolnym Śląsku. Przyczynił się do powstania sieci bibliotek szpitalnych.

Od 1 października 1976 r. przeszedł do pracy jako adiunkt w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych we Wrocławiu, gdzie pracował do 30 września 1990 r. Rozpoczął się w biografii J. Szockiego nowy okres życia zawodowego

i działalności pedagogicznej.

Jako kierownik utworzonego przez siebie Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej IKNiBO (w miejsce dotychczasowego Działu Informacji Naukowej i Wydawnictw), w 1983 r. przekształconego w Zakład Doskonalenia Nauczycieli Bibliotekarzy, jedynej tego typu placówki w sieci instytutów kształcenia nauczycieli i badań oświatowych, potem oddziałów doskonalenia nauczycieli w kraju, zorganizował 25 różnych studiów doszkalających, kwalifikacyjnych i przedmiotowo-metodycznych (doskonalących). Ukończyło je ponad tysiąc nauczycieli bibliotekarzy

z całego kraju. Wśród wykładowców było wielu znanych uczonych. Zajęcia prowadzili: prof. dr Jan Trzynałowski, dr Jadwiga Andrzejewska, dr Teodor Zbierski. Niejednokrotnie występowali z wykładami prof. dr hab. Karol Głombowski, prof.

dr hab. Stanisław Grzeszczuk. Doradcą i konsultantem naukowym byli prof. dr Jan Trzynadłowski i prof. dr hab. Kazimiera Maleczyńska (przez jeden rok akademicki).

W latach 1984–1989 uczestniczył w procesie zdobywania stopni specjalizacji zawodowej przez nauczycieli bibliotekarzy: był członkiem centralnej i wojewódzkiej komisji egzaminacyjnej.

W celu przygotowania pracowników bibliotek szkolnych do pogłębienia kwalifikacji zawodowych J. Szocki zorganizował przy zakładzie przez siebie kierowanym seminarium naukowo-dydaktyczne “Biblioteka w systemie oświaty, nauki i kultury”, którym początkowo kierował prof. dr Jan Trzynadłowski (1979/80–1989), po jego śmierci – prof. dr hab. Krzysztof Migoń. Dla nauczycieli bibliotekarzy ubiegających się o stopnie specjalizacji zawodowej stanowiło ono formę doskonalenia, dla piszących prace naukowe i chcących doktoryzować się – pomoc metodologiczną, a dla wszystkich innych – przegląd wiedzy z różnych dziedzin związanych z książką i biblioteką.

W tym czasie J. Szocki przygotował dwa podręczniki dobrze przyjęte i cenione przez studentów: *Gromadzenie zbiorów bibliotecznych* i *Opracowanie zbiorów bibliotecznych*. Ponadto opracował dwa programy studiów przedmiotowo-metodycznych dla nauczycieli bibliotekarzy, także dwie użyteczne w praktyce bibliotecznej pomoce dydaktyczne: *Schemat układu katalogu rzeczowego opartego na UKD biblioteki szkoły podstawowej i średniej ogólnokształcącej* oraz *Indeks katalogu rzeczowego opartego na UKD szkoły podstawowej i średniej ogólnokształcącej*.

W 1987 r. zaproszony został do pracy w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Szczecińskiego w charakterze adiunkta w tamtejszym Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Piszący te słowa, jako kierujący IFP, miał możliwość ocenić jego wysokie kompetencje dydaktyczne, co spowodowało, iż zaproponowałem mu pracę w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Tu, po uzyskaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego, został w 1995 r. adiunktem, a w rok później wygrał konkurs na stanowisko profesora nadzwyczajnego tej uczelni.

Lubiany przez studentów i przez współpracowników, dał się poznać jako wyróżniający się wykładowca. Do anegdot należy określanie go jako “pana z termosikiem” – ze względu na częstowanie słuchaczy, zwłaszcza na ćwiczeniach i seminarjach magisterskich, kawą i herbatą. Imponował swoją wszechstronną wiedzą – nie tylko tą o bibliotekach szkolnych, pedagogicznych i czytelnictwie (prowadził z tego zakresu zajęcia), ale także tą ogólną o ludziach i wydarzeniach, która ułatwiała lepiej zrozumieć wykładane przedmioty. Często powtarzał, że nie ma takiej dziedziny życia, która by nie interesowała bibliotekarza. Często snuł przed studentami refleksje o aspekcie terapeutycznym działalności bibliotek, posługiwał się wiedzą z zakresu psychoterapii, psychoanalizy i pedagogiki specjalnej, mówiąc o prawodawstwie bibliotecznym sięgał do wiedzy prawniczej i praktyki legislacyjnej, na wykładach o historii księżnic w różnych krajach, wykorzystywał informacje z zakresu historii

powszechnej i geografii, dysponował ogromną wiedzą o polityce, dyplomacji, literaturze, edytorstwie, prasie. Prowadził studentów, zwłaszcza seminariów magisterskich, na wystawy, odczyty, spotkania, których w Krakowie nigdy nie brakowało. Jako nauczyciel akademicki okazywał dużą życzliwość studentom, pomagając im często w rozwiązywaniu trudności życiowych, cenił śmiałość wypowiedzi bez względu na przekonania polityczne, ideologiczne, czy nawet religijne, choć nie stronił od ostrej polemiki. Oczekiwał stale jednego: rzetelnego stosunku do badanego przedmiotu. Pomoc jego nie ograniczała się do podpowiadania tematów, opiniowania i oceniania przedkładanych tekstów. Ułatwiał studentom dojście do różnych źródeł, wypożyczał książki, podsuwał własne notatki. Wypromował 75 magistrantów.

Przez kilka lat był kierownikiem Pracowni, a od 2000 r. Katedry Bibliotekarstwa i Czytelnictwa, gdy powstał Instytut w miejsce dotychczasowej Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Wykazywał stale dużą sprawność organizacyjną. Zespół skupiony pod jego kierunkiem zintensyfikował działalność badawczą, przeprowadził korzystne zmiany w organizacji praktyk studenckich (co roku dla ponad 500 osób w bibliotekach naukowych, szkolnych, publicznych i pedagogicznych Krakowa i pobliskich okolic), przygotowywał sukcesywnie przegląd nowości wydawniczych z zakresu bibliotekoznawstwa, czytelnictwa, informacji naukowej, przyczynił się do zorganizowania studiów podyplomowych edukacji medialnej i czytelniczej. Dbał o rozwój naukowy młodszych kolegów, przygotowujących prace doktorskie i habilitacyjne.

Brał aktywny udział w przeprowadzaniu przewodów doktorskich. Dnia 11 kwietnia 2000 był recenzentem w toku obrony pracy doktorskiej mgr Lilii Kowkiel (obecnie dr) nt. *Prywatne księgozbiory Grodzieńszczyzny i ich losy (1795–1863)*. Był członkiem komisji wydziałowej do przeprowadzenia przewodu doktorskiego mgr Jolanty Marszałskiej (temat pracy: *Biblioteka i archiwum Sanguszków. Zarys dziejów*).

Od 1 września 2000 roku został dyrektorem Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, kontynuując i rozwijając twórczo pracę swojego poprzednika, nadając nowe impulsy w działalności Instytutu. Dyrektorem był tylko jeden rok, gdyż 30 września 2001 w związku z wiekiem emerytalnym wygasł z nim stosunek pracy. Nie opuścił jednak Instytutu, pracując w nim nadal na pół etatu, prowadząc wykłady i seminaria.

Profesor Józef Szocki za swoją działalność dydaktyczno-wychowawczą, zawodową i naukową był wielokrotnie nagradzany przez Dyрекcję Instytutu Kształcenia Nauczycieli w Warszawie, Rektora WSP, a obecnie Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Otrzymał też odznaczenia państwowe: Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski, wyróżniony również został Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Czterdzieści lat pracy zawodowej, działalności twórczej w biografii człowieka nauki wydaje się być zapowiedzią wiecznego trwania i stałej gotowości nowych działań. Profesor Józef Szocki jest tego znakomitym przykładem: z niespożytą energią kształci studentów, pokonując liczne odległości i przemierzając setki kilometrów trasami kolejowymi: mieszka we Wrocławiu, pracuje w Krakowie, prowadzi zajęcia dydaktyczne w Limanowej, Tarnowie, wygłasza referaty prawie we wszystkich ośrodkach akademickich w kraju. A przede wszystkim prowadzi badania naukowe, pisząc i publikując nieustannie. Niech zatem osiągnięcia naukowe stają się dla Jubilata źródłem osobistego zadowolenia i satysfakcji.

Ad multos Annos, Profesorze!